JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kilpiö, Juha-Pekka

Title: Basqueesh, Finnican, Hungulash

Year: 2018

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Kilpiö & Runoyhdistys Nihil interit ry, 2018

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Kilpiö, J.-P. (2018, 24). Basqueesh, Finnican, Hungulash. Tuli & Savu, (94), 5-9.
http://www.tulijasavu.net/2018/09/basqueesh-finnican-hungulash/

tuli&savu SUOMEN PARAS RUNOUSLEHTI.

Juha-Pekka Kilpiö

Basqueesh, Finnican, Hungulash

5.9.2018 :: Artikkelit, nro 94, Pääkirjoitukset

Kari Aronpuron kokoelmassa *Gathandu* (2005), jossa matkustetaan paljon ja käytetään useita kieliä, kerrotaan eräs monimielinen anekdootti:

> *Taiteessa ei ole ulkomaalaisia*, huomautti
> Constantin Brancusi André Bretonille
> Closerie des Lilas'n kahvilassa Montparnassella
> tämän esiteltyä Tristan Tzaran *Zürichistä tulleeksi*.

Varsinaisten repliikkien ohella Aronpuron tarjoama kontekstointi on oleellinen. Pikku runossa kohtaavat yhtäältä avantgarden ylirajaiset liittoumat, toisaalta tarkoin noteerattu paikka ja tilanne (hupaisaa sekin, että avantgardistit haastavat suomea). Sen sijaan valtion kaltaisille abstraktioille näiden välissä ei juuri ole käyttöä.

Käsittelemme tässä numerossa ylirajaista, monikielistä ja kieltenvälistä kirjallisuutta. Muita asiasanoja voisivat olla hybridiys ja nomadismi (à la **Deleuze** & **Guattari**). Varsinainen otsikkomme ”Maanpako” saattaa kuulostaa pahaenteiseltä, mutta se on tärkeä käsite myös kirjallisuuden kannalta. Syistä, jotka ovat jääneet jossain määrin hämärän peittoon, vuonna 8 jaa. **Ovidius** tuomittiin lähtemään Roomasta maanpakoon Tomis-nimiseen kaupunkiin (nykyisin Constanța) Mustanmeren rannalle. Hänen siellä kirjoittamansa runokokoelma *Tristia* alkaa omintakeisella puhuttelulla: se on osoitettu kirjalle itselleen ja ohjeistaa ja kannustaa sitä sen matkalla lukijoille. *Tristia* tuntuu edelleen ajankohtaiselta, koska se muistuttaa ja samalla performatiivisesti todistaa, miten kirjat kuitenkin liikkuvat maailmassa verrattain pitelemättä.

Maanpako oli olennainen topos myös modernisteille, ennen muuta **James Joycelle**. Kun Stephen Dedalus *Taiteilijan omakuvassa nuoruuden vuosilta* (1916) valitsee aseensa, joilla päästä Irlannin tuolle puolen, ne ovat ”hiljaisuus, maanpako, oveluus” (”silence, exile, cunning”). (Jotain oli kulkeutunut jopa suomalaiseen modernismiin, sillä **Haavikon** *Synnyinmaa*-kokoelmaan vuodelta 1955 sisältyy osasto ”Maanpako”.) Toisaalta on etuoikeutettua olla asemassa, jossa maanpaon voi valita. **Edward Said** huomauttaa esseessään ”Reflections on Exile” (1984), että maanpako on ajatuksena erikoisen vangitseva, kun ottaa huomioon, miten kammottavaa se on kokea. Niitäkin, joita se ei omakohtaisesti kosketa, maanpako kielessä ja kirjallisuudessa voi silti sysiä ajattelemaan kansallisen kontekstin ulkopuolella. **Leevi Lehto** kirjoittaa *”Suloinen kuulla kuitenkin tuo oisi”* -esseekokoelmassaan (2017) ”sisäisestä maanpakolaisuudesta” ja ”suomenkielisestä maailmankirjallisuudesta”. Vasiten ristiriitaiset muotoilut muistuttavat, että on mahdollista operoida Suomesta käsin muttei ainoastaan yhdellä suomella: ”koska yhteistä maailmankieltä ei ole”, maailmankirjallisuutta voi olla ”kielien välisenä ja niiden

ulkopuolella” – ja suomenkielisenäkin, kunhan ”*emme kirjoita* (ainakaan yksinomaan) *suomalaisille*”.

Transnationaalit kontekstit vaikuttavat olennaisesti myös teosten muotoon ja kielimateriaaliin, mistä yhtenä esimerkkinä **Ezra Poundin** magnum opus *The Cantos*. Kari Aronpuro on vastikään suomentanut siitä osan *Pisan cantot*. Julkaisemme hänen kääntäjän jälkisanoistaan otteen, joka taustoittaa Poundin monikielistä poetiikkaa. Niin sanottu angloamerikkalainen modernismikin on viime aikoina havaittu paljon sekoittuneemmaksi ja ylirajaisemmaksi kuin yleensä luullaan. Totta kyllä modernismi on suuressa määrin imperiumin myötäjuoksija ja sille velkaa leviämisensä ja klassikkostatuksensa. **Jahan Ramazani** kuitenkin argumentoi teoksessaan *A Transnational Poetics* (2009), että vaikutteet liikkuivat moneen suuntaan ja vastavuoroisesti. Esimerkiksi itäiset vaikutteet eivät niinkään sulaudu osaksi Poundin ja **T. S. Eliotin** tekstejä vaan säilyttävät jotain alkuperäisestä yhteydestään ja voivat tuottaa häiriöitä uudessa kontekstissa. Toisaalta taas sellaiset runoilijat kuten intialainen **A. K. Ramanujan** ja barbadoslainen **Kamau Brathwaite** omaksuivat modernismin fragmentaarisen, epäjatkuvan ja moniaineksisen runokielen, koska se oli osuva keino ilmaista nimenomaan postkoloniaalia kokemusta.

Teoksessaan *Unoriginal Genius. Poetry by Other Means in the New Century* (2010) **Marjorie Perloff** pitää yhtenä keskeisenä 2000-luvun runousmuotona niin sanottua eksofonista kirjallisuutta (*exophonic writing*) eli sellaista, joka on kirjoitettu jollain muulla kuin tekijän ensikielellä. Se voi tarkoittaa muutakin kuin romaanikirjailijoitten opportunistisia yrityksiä lyödä läpi kansainvälisillä markkinoilla kirjoittamalla keskitien englantia. Kiinnostavampi esimerkki on **Cia Rinteen** tuotanto, jossa kehitellään sellaisia runokeinoja ja ilmauksia, jotka vasta eksofonia mahdollistaa. Rinteen uusinta teosta *l’usage du mot* käsitellään kritiikkiosastossa.

Jonkin yhden kielen sisällä voi olla enemmän variaatiota ja suurempia eroja kuin kahden eri kielen välillä. Ja edelleen: mikä tahansa kieli voi ylittää valtioiden rajoja, ja jokaisen valtion alueella on aina enemmän kuin yksi kieli. **Pierre Joris** on esseissään kehitellyt ”nomadista runousoppia”: Sen mukainen runous kulkisi nimenomaan kielten poikki. Siinä ei käännettäisi vaan kirjoitettaisiin millä tahansa kielellä tai niillä kaikilla.

Monikielinen ja kieltenvälinen kirjallisuus tekee selväksi, että juuri muoto on poliittista. **Koko Hubaran** viimevuotinen esseekokoelma *Ruskeat Tytöt* esittää tästä osuvimman ohjelman ja myös vastaa siihen itse: ”Suomen kieleen mahtuu sanoja ja kirjoitusasuja muista kielistä, meillä on lääniä. Otetaan se käyttöön.”

Ylirajaisuus voi luonnehtia sekä tekijöitä ja heidän henkilöhistoriaansa että runouden keinoja, kielellistä tekstuuria ja yhteyksiä muihin teksteihin. Tämän numeron teksteissä molemmat puolet ovat läsnä. Pääjuttumme, kuuden kirjoittajan yhteishaastattelu, jossa käsitellään ylirajaista runoutta (ehkä paradoksisesti Suomen kontekstissa), on poikkeuksellisesti englanninkielinen. Anglohegemonia voi olla ongelma, mutta tässä tapauksessa käytännön sanelema valinta on myös osuva, koska englanti ei ole kenenkään osallistujan ensikieli.

Vergiliuksen ensimmäinen paimenlaulu lienee yksi kirjallisuuden klassisimpia kuvauksia maanpaosta, tai oikeastaan hyvästeistä maanpakoon lähtiessä. Julkaisemme siitä **Niko Suomisen** uuden, perinnetietoisen eli perinteitä yhdistelevän suomennoksen, jonka mitta on lainattu renessanssin Englannista. **Kari Sallamaa** on suomentanut **Paul Celanin** Tarusa-runon ja taustoittaa esseessään sen moniaalle ulottuvaa paikallisuutta. Tulilanka-palstalla tarkastellaan tällä kertaa laajempaa ajankohtaiskeskustelua, kun feministinen kirjallisuus on noussut uudella tavalla keskeiseksi puheenaiheeksi Latinalaisessa Amerikassa.

Zoila Forss on kirjoittanut runonsa – tässä suomen omistusliite onnekkaasti sallii huojunnan yksikön ja monikon välillä – kahdella kielellä, suomeksi ja espanjaksi. **Vappu Kannaksen** ja **Shannon Maguiren** kollaboraatio perustuu suomen ja englannin yhdistelyyn ja niiden väliseen vaihtoon ja kääntämiseen puolin ja toisin. Näissä tapauksissa ei tarvitse päättää, mikä on ”käännös”, mikä ”alkuperäinen”. Lehden kuvituksessa on käytetty materiaalina **Karri Kokon** visuaalista runoutta, aseemista kirjoitusta, jota ei voi pelkistää mihinkään yhteen kieleen.

Jos kovasti pinnistäen olisi kuulevinaan Joycen *Finnegans Wakessä* viittauksia suomeen (kuten sanassa ”Finnican”), voisi toivoa, että suomalainen kirjallisuus kykenisi lunastamaan ne ja saisi aikaan jotain kieliltään ja kieltensä määrässä toden teolla virtaisaa, sekasortoista ja mielellään käsittämätöntä. Kuten kahdenvälisissä tilanteissakin, se että jokin on aluksi käsittämätöntä molemmin puolin, voi päätyä tuottamaan aidointa vertaisuutta.

Seuraava numero ilmestyy vuoden lopulla. Sen teema on *Veistos*, ja siinä käsitellään esimerkiksi paperia, painettuja kirjoja ja muita kolmiulotteisia asioita. ”Gadji beri bimba”, kuten **Hugo Ball** sanoo, eli *Tuli & Savu* toivottaa hyvää syksyä ja antoisia lukuhetkiä!

Juha-Pekka Kilpiö

Voit seurata tämän jutun kommentteja tilaamalla RSS-syötteen. Voit kirjoittaa kommentin tai tehdä paluuviittauksen omasta blogistasi.

KIRJOITTAJA

VIIMEISIMMÄT ARTIKKELIT

» Juha-Pekka Kilpiö: Kirjeenvaihto
» Juha-Pekka Kilpiö: Luvun luku
» Joonas Säntti: Novel Narratives for a New Readership. Interview with Isabel Waidner
» Rainer Maria Rilke: Alkuääni
» Juha-Pekka Kilpiö: Minä on toiset
» Juha-Pekka Kilpiö: Vireessä ja vaikutuksessa
» Joonas Säntti: “Who cares if it takes twenty years?” Interview with Graham Rawle
» Juha-Pekka Kilpiö: Miten tehdään asioita paperilla
» Toimitus: Vuoden 2018 runoteoksia
» Ville Hämäläinen: Yleisö yleisönä